

Archeologienota

Beerse – Sint-Isidoorstraat

Natasja Reyns en Liesbeth Coremans

Temse
2016

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2016/12.807/110

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	6
2.3	Onderzoeksopdracht	6
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	6
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	7
2.3.3	Werkwijze	10
2.4	Assessmentrapport	10
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied.....	10
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	17
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	20
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese.....	22
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	23
2.4.6	Samenvatting gericht op een gespecialiseerd publiek.....	23
2.4.7	Samenvatting gericht op een niet gespecialiseerd publiek.....	24
3	Bibliografie.....	25
3.1	Publicaties	25
3.2	Websites	25
4	Bijlagen	26
4.1	Archeologische periodes	26
4.2	Plannenlijst	26
4.3	Fotolijst.....	26

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een verkavelingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

---

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2016K137

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Antwerpen, Beerse, Beerse, Sint-Isidoorstraat, Den Hout

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 182182, 223344
- 182292, 223332
- 182268, 223197
- 182173, 223202

Kadastrale percelen: Beerse, afdeling 1, sectie E, perceel 77R

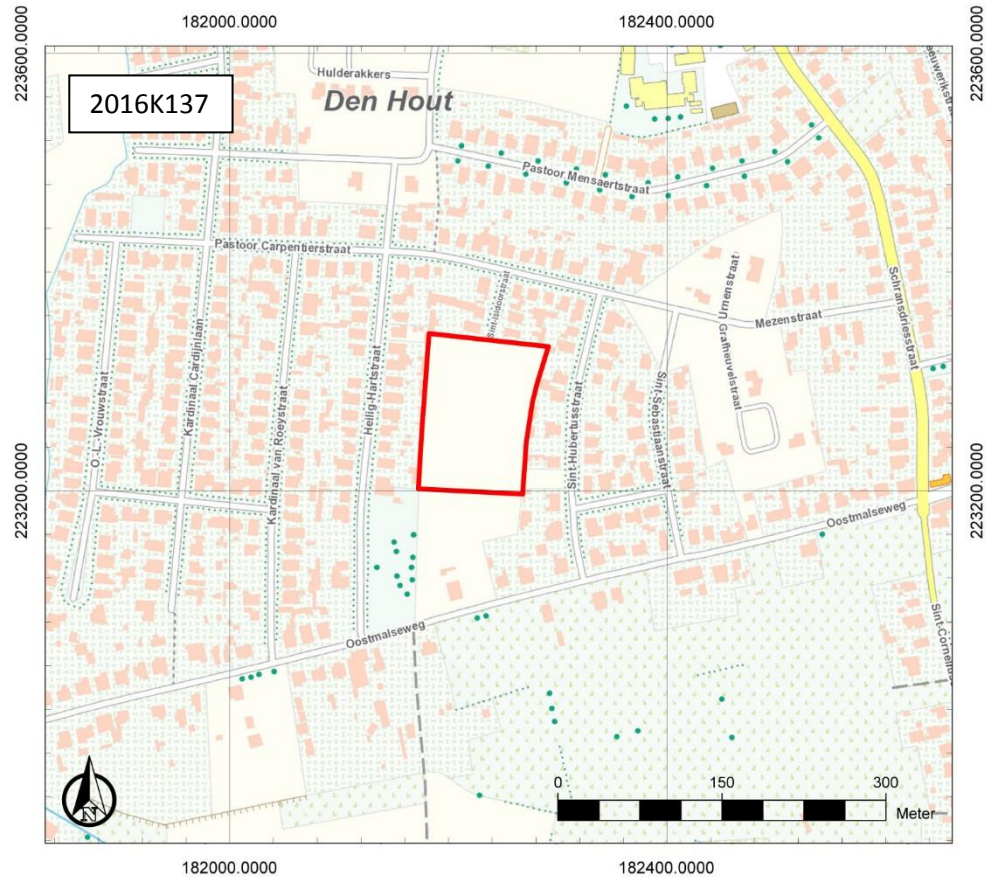
Kadastraal plan:

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 13868 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 16/11/2016 – 19/12/2016

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, akkerland, grasland

Verstoorde zones: er zijn geen gekende verstoorte zones.

2.2 Archeologische voorkennis

Niet van toepassing.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken binnen het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein wordt een verkaveling gerealiseerd. Deze omvat 24 loten voor woningen en een zone voor sociale huisvesting (Figuur 3). De zone voor sociale huisvesting voorziet in vijf wooneenheden, vermoedelijk zonder ondergrondse parking, maar dat ligt momenteel nog niet definitief vast. De woningen mogen onderkelderde worden. Dit betekent plaatselijk een grotere verstoringsdiepte. De verkaveling wordt voorzien van wegenis. De aanleg van wegenis betekent een verstoring van ca. 55 cm diepte. De wegenis wordt geflankeerd door open grachten. Onder de wegenis wordt riolering voorzien op een diepte van ca. 2,00 à 2,50 m. Voor de riolering wordt een sleuf gegraven van ca. 1,00 m breed.

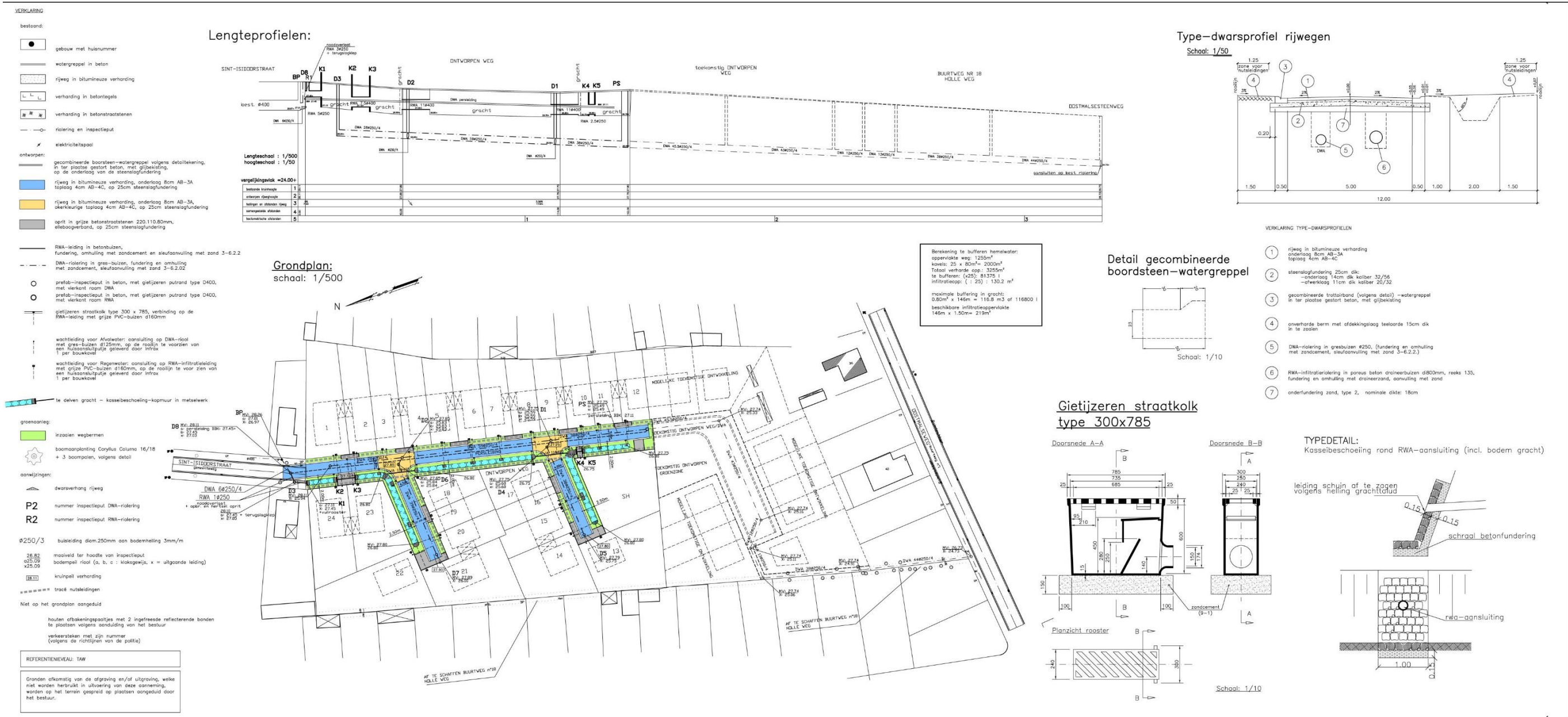
De locatie van bijvoorbeeld plantputten, vorstranden, regenwaterputten en huisaansluitingen, die de vermelde verstoringsdieptes overschrijden, liggen in het kader van de verkaveling nog niet vast. Ook zijn er indirecte factoren zoals compactie bij de werfingrepen, die een invloed op het aanwezige bodemarchief hebben.

Figuur 3: Ontwerpplan

Figuur 4: Ontwerp wegenis. Plan en snedes

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart is niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Volgende kaarten worden weergegeven: Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778) en Atlas der Buurtwegen (1841). Ze gaan vooraf aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief.

Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing. Vele stafkaarten tonen onvoldoende detail met betrekking tot het onderzoeksgebied.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

Bij de opmaak van de archeologienota werd contact opgenomen met Stephan Delaruelle van Erfgoed Noorderkempen.

2.4 Assessmentrapport

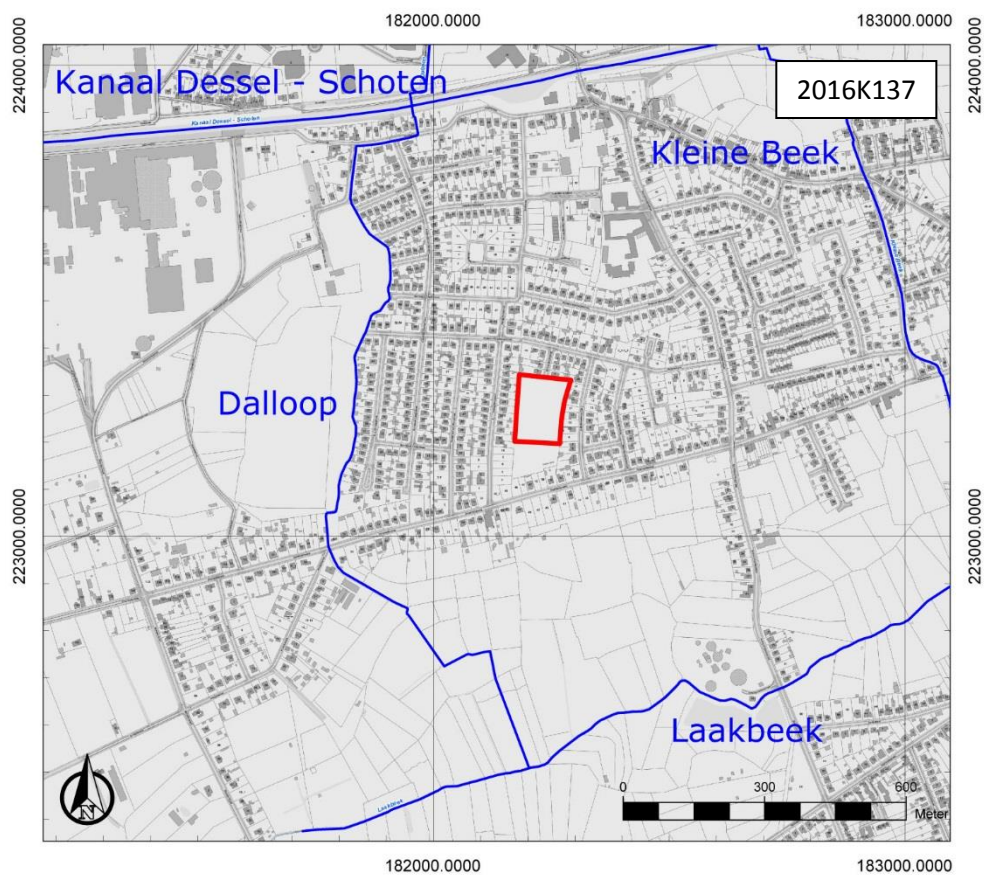
2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

Het onderzoeksgebied situeert zich binnen het woonblok dat begrensd wordt door de Sint-Hubertusstraat in het oosten, de Oostmalseweg in het zuiden, de Heilige Hartstraat in het westen en de Pastoor Carpentierstraat in het noorden. Deze laatste geeft toegang tot het onderzoeksgebied via de Sint-Isidoorstraat (Figuur 5). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden. Op hydrografisch vlak behoort het tot het Netebekken. Ten noorden bevindt zich het kanaal Dessel-Schoten. De Kleine Beek stroomt ten oosten, de Laakbeek ten zuiden en de Dalloop ten westen van het onderzoeksgebied (Figuur 6).

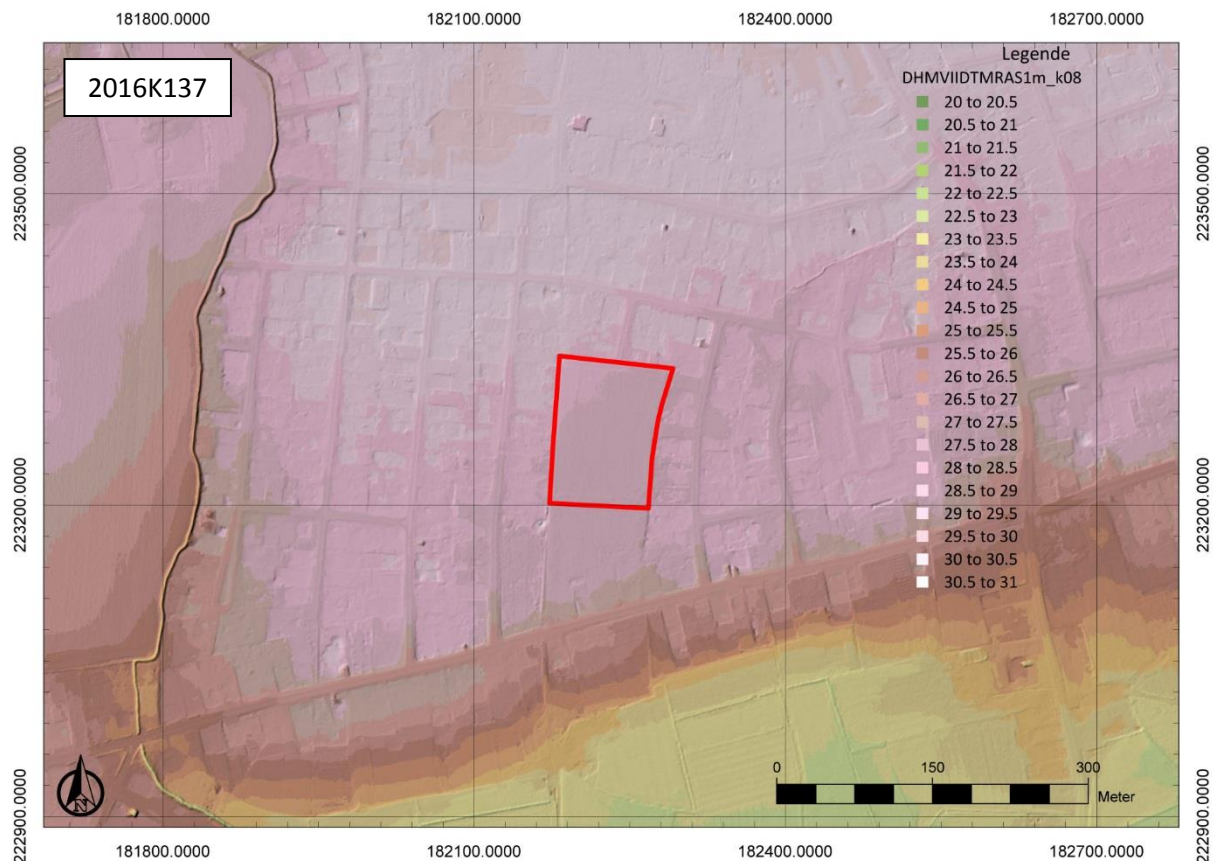

Figuur 5: Luchtfoto van 2015 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Figuur 6: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 7: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

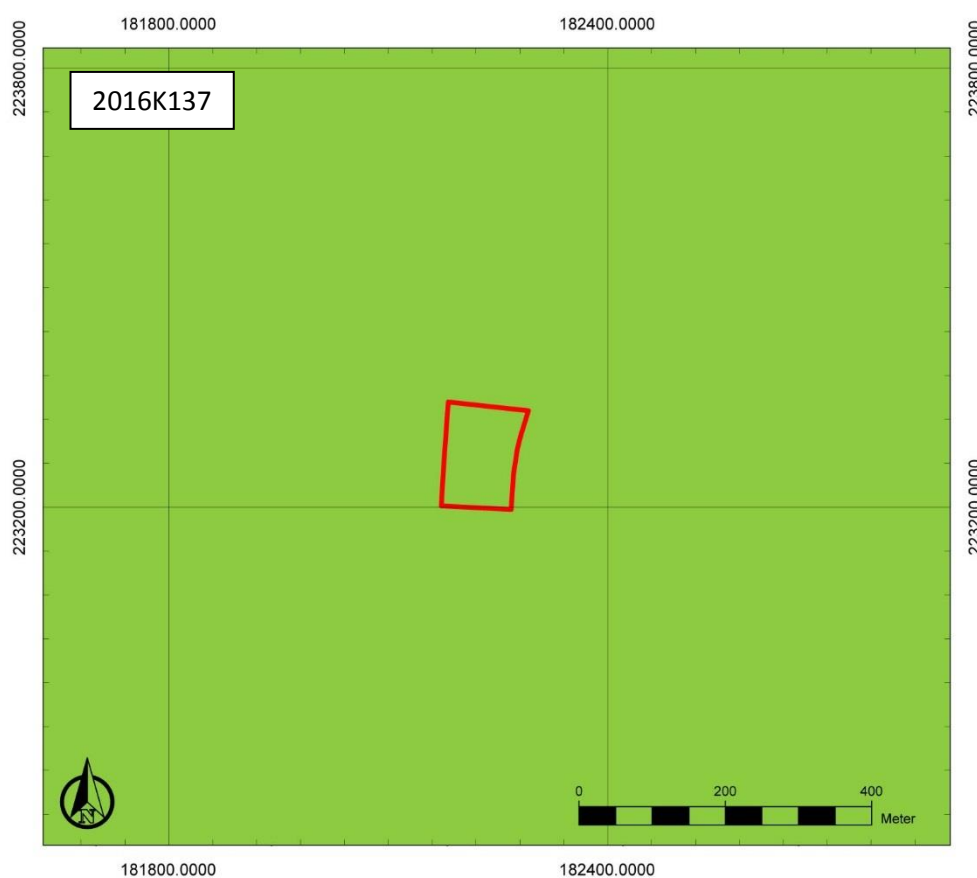

Figuur 8: Hoogteverloop van noord naar zuid van het terrein (www.geopunt.be/kaart)

Beerse is gelegen in de Kempische laagvlakte (Figuur 7). De Kempische laagvlakte is het gebied gelegen tussen de Scheldepolders in het westen en het Limburgs plateau in het oosten. De overgang Kempische laagvlakte – Limburgs plateau gebeurt licht abrupt. Het dalend Limburgs plateau sluit namelijk ten noordoosten van Turnhout aan bij het waterscheidingsvlak tussen het Schelde – Netebekken en het Maasbekken. Beide bekkens ontwateren het gebied. Het waterscheidingsvlak is een relatief brede strook die de morfologie van het centrale gedeelte van de Kempische laagvlakte domineert. Het heeft een onregelmatig, maar sterk ontwikkeld microreliëf. De maximale hoogte schommelt er tussen de 30 à 35 m. Het onderzoeksgebied bevindt zich ter hoogte van de microcuesta van de Kempen. De randhelling of het cuestafront genoemd, bevindt zich even ten zuiden van het onderzoeksgebied. De Laakbeek loopt nagenoeg evenwijdig.³ Het terrein is het hoogst in het noorden, met een hoogte van 29 m TAW, en helt af naar het zuiden toe, waar het een hoogte kent van 27,9 m TAW (Figuur 8).

³ Bogemans 2005, 4

De tertiaire ondergrond (Figuur 9) bestaat uit het Lid van Malle. Dit is olijfgrijs tot bruin fijn zand, is kleihoudend, kwartshoudend, weinig glauconiethoudend, glimmerhoudend en bevat veel houtfragmenten.⁴

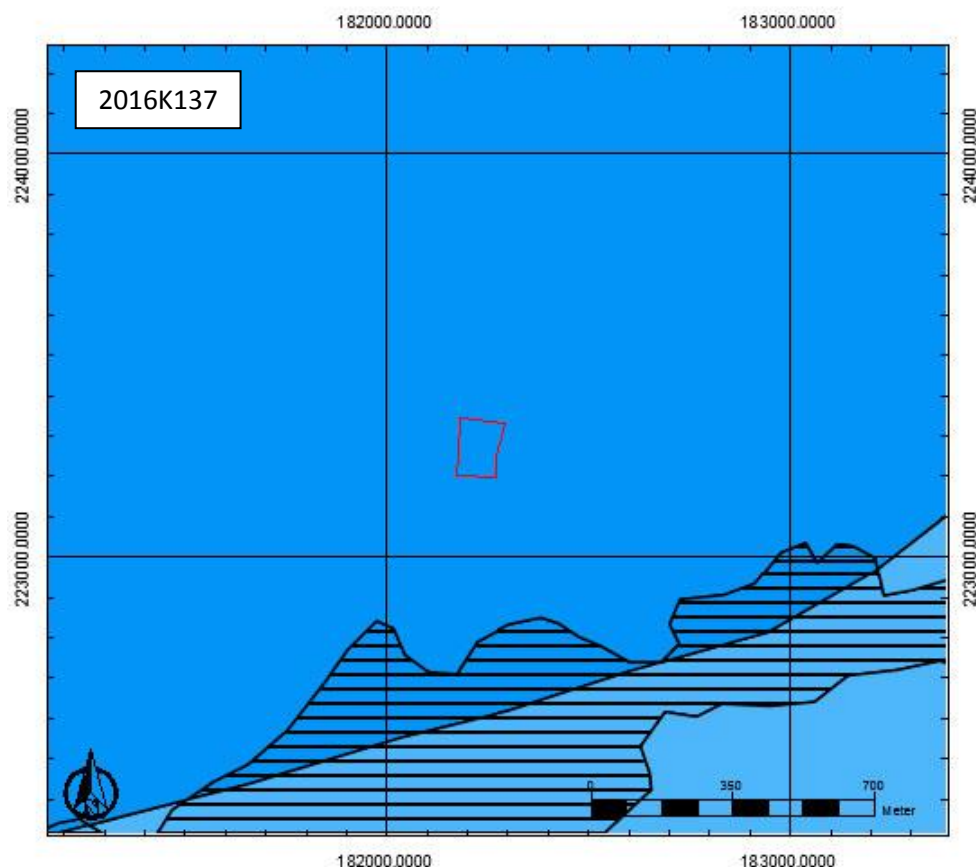
Figuur 9: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

De quartairgeologische kaart (Figuur 10, Figuur 11) geeft aan dat zich binnen het onderzoeksgebied eolische afzettingen bevinden van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holocene en/of hellingsafzettingen van het quartair. Hieronder bevinden zich twee pakketten van getijdenafzettingen met mogelijke intercalatie van fluviatiele en eolische afzettingen van het Vroeg-Pleistoceen. Ten zuiden van het onderzoeksgebied is slechts sprake van één pakket getijdenafzettingen. Bovenaan zijn er al dan niet fluviatiele afzettingen van het Holocene en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) aanwezig. De eolische afzettingen ontbreken er mogelijk.⁵

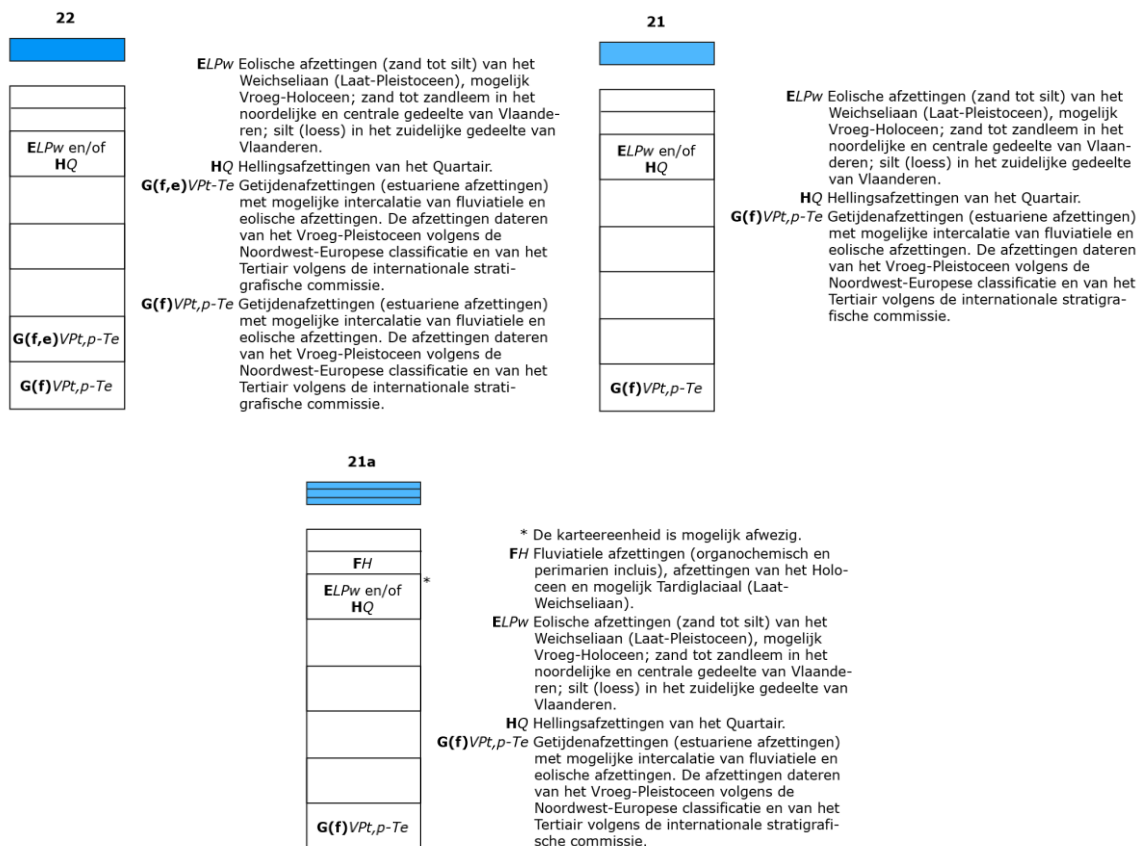
⁴ www.geopunt.be/kaart

⁵ www.geopunt.be/kaart

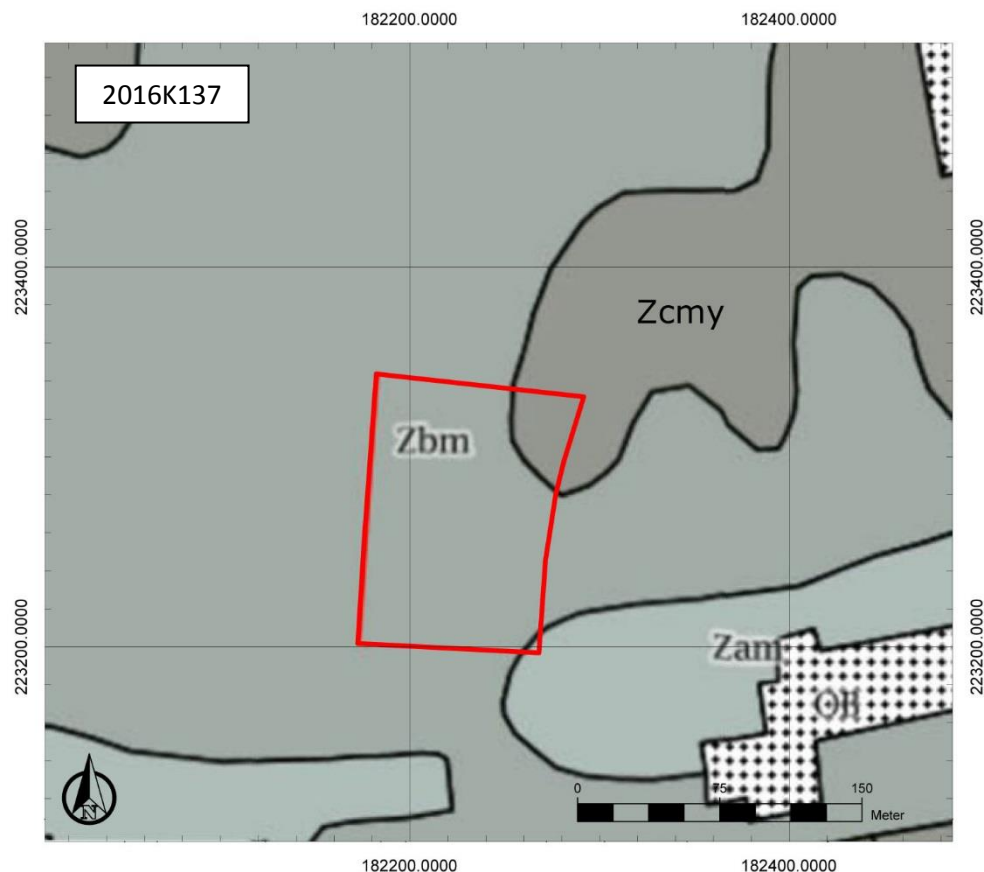
Figuur 10: Quartairegeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Figuur 11: Legende bij de quartairegeologische kaart (www.geopunt.be/kaart)

Volgens de bodemkaart (Figuur 12) wordt de bodem ter hoogte van het onderzoeksterrein hoofdzakelijk gekarakteriseerd door een droge zandbodem met dikke antropogene humus A horizont (Zbm). De noordoostelijke hoek van het terrein wordt gekenmerkt door een matig droge zandbodem met dikke antropogene humus A horizont, waarvan de sedimenten zwaarder of fijner worden in de diepte (Zcmy). In het zuidoosten grenst het onderzoeksgebied aan de bodemserie Zam, die zich ook verder ten zuiden voordoet. Dit is een zeer droge zandbodem met dikke antropogene humus A horizont.

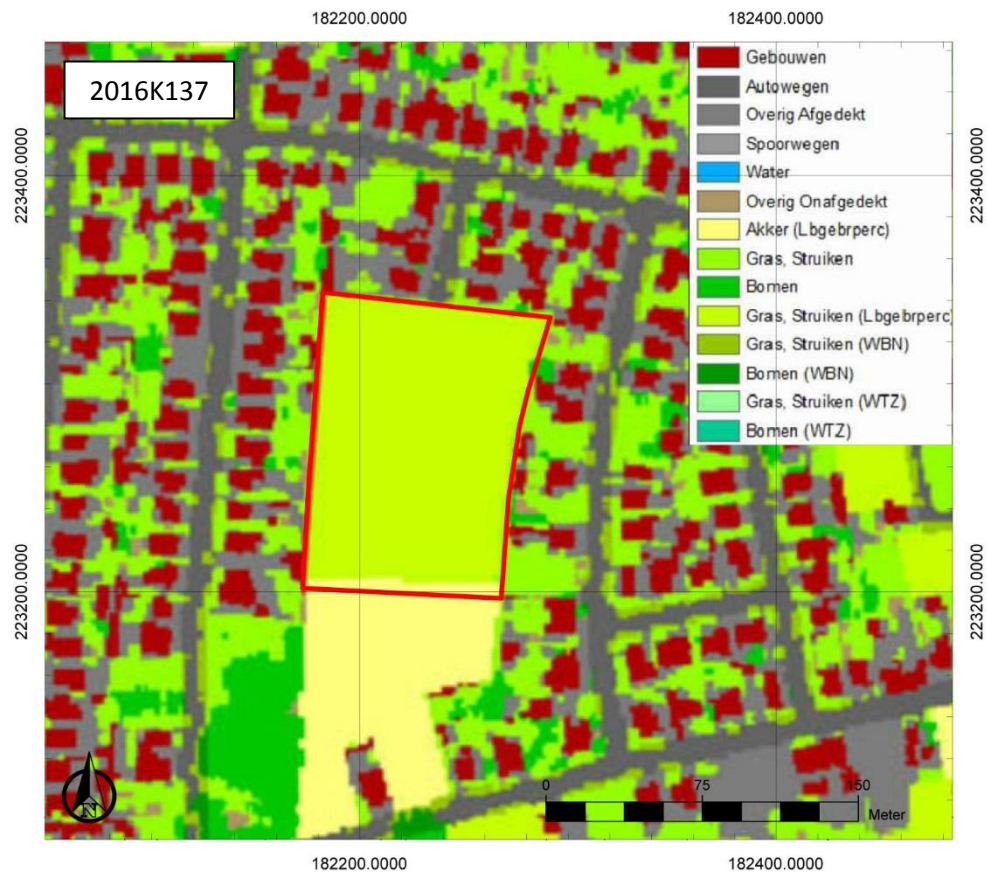
De aanwezigheid van een dikke antropogene humus A horizont wijst mogelijk op een goed bewaard bodemarchief. De antropogene horizont is waarschijnlijk een plaggenbodem, het restant van een systeem van bemesting waarbij mest uit de potstal vermengd met plaggen op de akkers werd gebracht. De algemene toepassing van plaggenbemesting in de Antwerpse Kempen is te situeren vanaf het begin van de 13de eeuw en werd toegepast tot aan de industrialisering van de landbouw. De meeste plaggenbodems lijken pas vanaf de 14de of 15de eeuw gevormd. Plaggenbodems kunnen relatief dik zijn en bijgevolg een conserverende werking hebben voor het onderliggende bodemarchief, dat bij ondiepe ingrepen en landbouwvoering niet meer geraakt wordt.⁶

Figuur 12: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

⁶ Bastiaens 1994, 83-86; van Doesburg *et al.* 2007, 150

Figuur 13: Bodemgebruikskartaal met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Figuur 14: Potentiële bodemerosiëkartaal met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

De bodemgebruikskaart toont dat het onderzoeksgebied in gebruik is als grasland (Figuur 13). De percelen binnen het onderzoeksgebied hebben een verwaarloosbaar potentieel op bodemerrosie (Figuur 14).

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

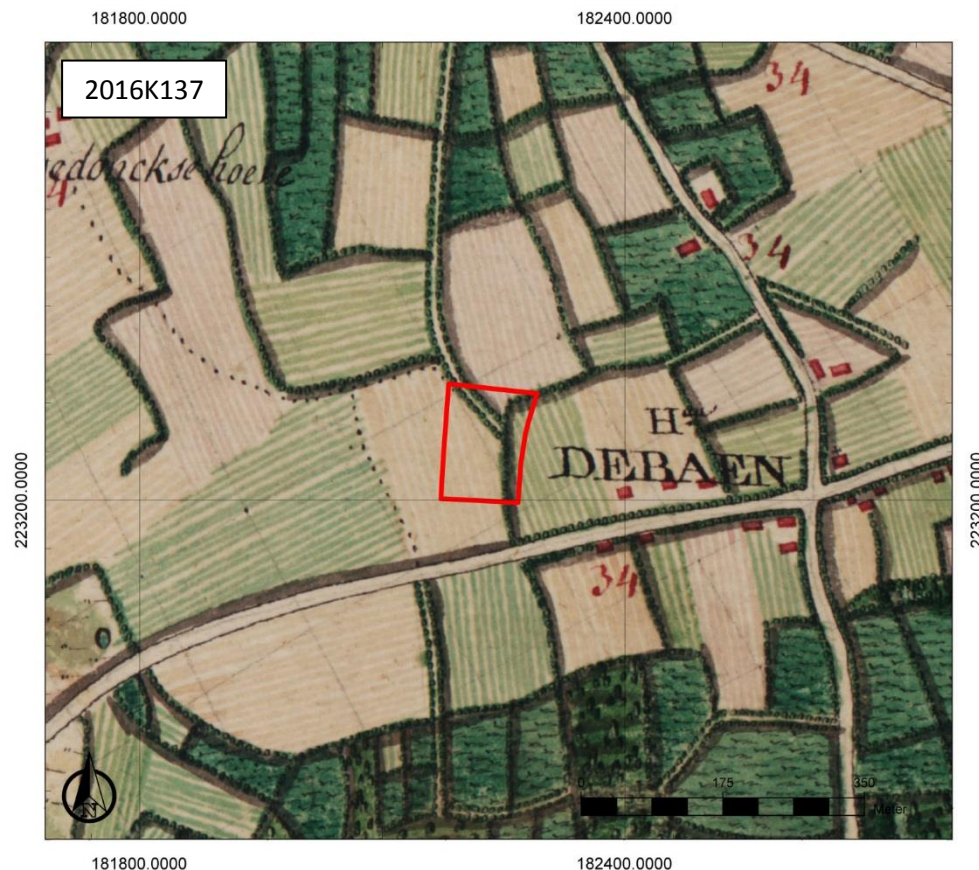
De naam Beerse is mogelijk afgeleid van "bar", woest, weinig begroeid en stoelt wellicht op de onvruchtbare zand- en leembodem. Een tweede mogelijkheid is een verwijzing naar de Laak, waarbij onder "beer" een moerassige beek wordt verstaan.⁷ De geschiedenis van Beerse en Vosselaar verliep in grote mate parallel. Beide vormden één heerlijkheid, deel van het Land van Turnhout, toen dit in 1347 als bruidsschat aan Maria van Brabant in pand werd gegeven. Na haar dood, in 1399, werd het Land van Turnhout terug Brabants bezit, maar tot aan het einde van het ancien régime bleef het, weliswaar onder wisselende heren, apart bestuurd. Tweemaal werden Beerse en Vosselaar van het Land van Turnhout afgescheiden, namelijk van 1559 tot 1612 toen ze verpand werden aan de familie Van Renesse, heren van Elderen, Oostmalle, enz. en van 1626 tot 1648 aan Jan Proost, heer van Wechelderzande, Lille, Gierle en Vlimmeren. Na de Vrede van Munster kwam de heerlijkheid terug onder het Land van Turnhout. De gemeenschappelijke schepenbank, voor het eerst vermeld in 1386, ging in beroep bij de hofrechtbank van Zandhoven. Pas in 1805 werden beide gemeenten bestuurlijk gescheiden. De Fransen deelden Beerse in bij kanton Gierle binnen het arrondissement Turnhout en het departement der Twee Neten (huidige provincie Antwerpen). In 1801 werd Beerse overgeheveld naar het kanton Turnhout.⁸

In 1187 schonk bisschop Rogerus van Kamerijk de inkomsten van de kerken van Beerse en Vosselaar aan de Sint-Wivina-abdij van Groot-Bijgaarden. In 1426 werden echter de rechten afgekocht door de norbertijnen van de Antwerpse Sint-Michielsabdij, die hier sedert 1311 een zeer uitgestrekte heide zogenaamd "de Vroente" later omgedoopt in Abtsheide bezaten, weggeschonken uit het bezit van hertog Jan II. Van 1436 tot 1776 werd de dubbelparochie Beerse-Vosselaar bediend door een norbertijn, verblijvend op het Hofeinde in Vosselaar, vlak bij de grens met Beerse, en op gelijke afstand van beide kerken. Na de scheiding der parochies, in 1776, bleef het pastoorsambt te Beerse nog tot 1821 uitgeoefend door een witheer. Vanaf 1559 ressorteerden Beerse en Vosselaar onder het bisdom Antwerpen, sedert 1802 onder Mechelen en vanaf 1962 terug onder Antwerpen.⁹

⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Beerse, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120751> (geraadpleegd op 24 oktober 2016).

⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Beerse, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120751> (geraadpleegd op 24 oktober 2016).

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Beerse, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120751> (geraadpleegd op 24 oktober 2016).

Figuur 15: Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden uit 1771-1778 (Figuur 15) wordt het onderzoeksgebied aangegeven als akkerland. Binnen het onderzoeksgebied is geen bebouwing aanwezig. Ook de nabije omgeving kent weinig bebouwing. Ten zuiden loopt de Oostmalseweg, die duidelijk teruggaat op een historisch traject. Daarnaast situeert de kaart een landweg binnen het onderzoeksgebied. Op de Atlas der Buurtwegen uit 1841 (Figuur 16) is evenmin bebouwing te zien binnen het onderzoeksgebied. Aan de westelijke zijde van het terrein loopt een voetweg naar de Oostmalseweg. Het lijkt erop dat de landweg die te zien was op de voorgaande kaart nu rechtgetrokken is.

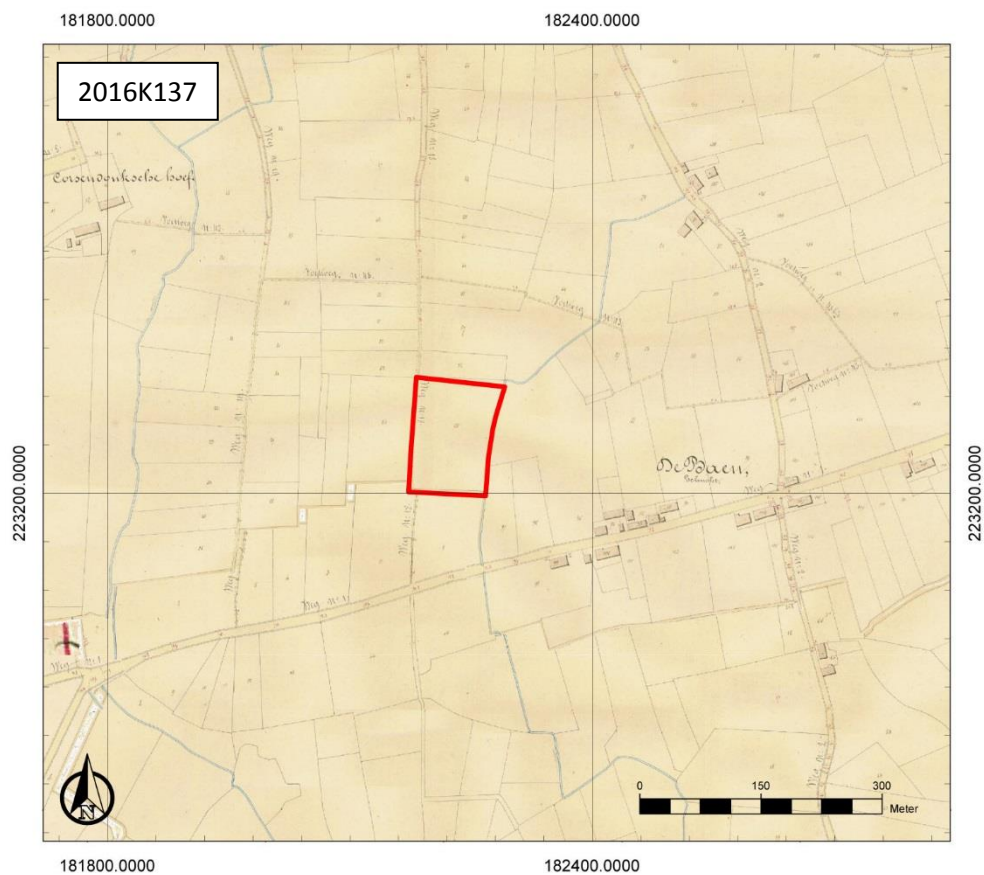
Het Kanaal van Dessel over Turnhout naar Schoten dat hoger reeds vermeld werd, werd gegraven in 1864-1874.¹⁰ Tijdens de Eerste Wereldoorlog legden de Duitsers rond Antwerpen en van daaruit langs het kanaal naar Turnhout de zogenaamde Antwerpen-Turnhoutstelling aan. Er werden loopgraven aangelegd, prikkeldraadversperringen geplaatst en bunkers gebouwd.¹¹ Bij de inval van de Duitsers tijdens de Tweede Wereldoorlog werden de bruggen over het kanaal opgeblazen en verschansten de Belgische troepen zich achter het kanaal. Na hevige gevechten – o.a. in Arendonk en Retie – konden de Duitse troepen het kanaal oversteken. Ook aan het einde van de Tweede Wereldoorlog werd er weer hevig gevochten langs het kanaal. Eind september 1944 arriveerden Britse en Canadese geallieerden aan de vaart, waarachter de Duitse bezetter zich had teruggetrokken.¹²

¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Kanaal van Dessel naar Schoten, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/102191> (geraadpleegd op 20 november 2016).

¹¹ <http://www.forumeerstewereldoorlog.nl/viewtopic.php?t=28352>

¹² <http://vaartverjaart.be/geschiedenis>

Figuur 16: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

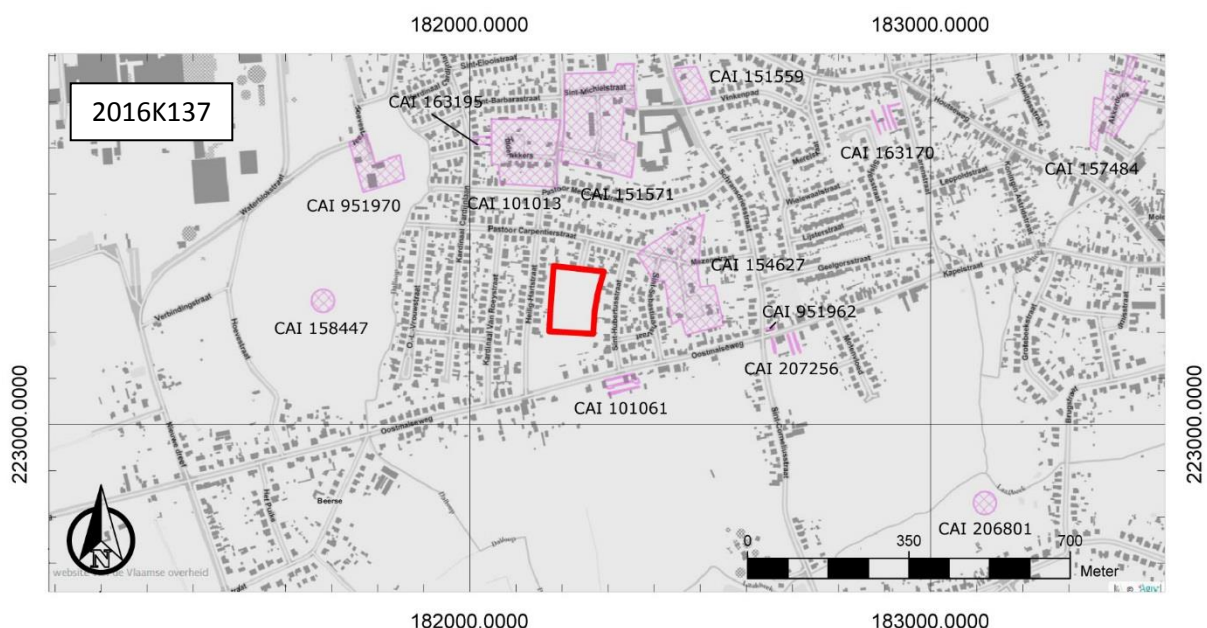
Figuur 17: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 17) toont dat het onderzoeksgebied nog steeds in gebruik is als akkerland. De bebouwing in de buurt van het terrein is toegenomen, maar nog steeds erg beperkt.

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt verschillende locaties in de omgeving van het plangebied waar archeologische resten waargenomen zijn (Figuur 18). Ze kunnen inzicht bieden in het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied. De gekende archeologische waarden worden zo veel mogelijk chronologisch besproken.

Ten westen van het onderzoeksgebied op locatie Den Hout 2 (CAI ID 158447) werd een vondst uit de steentijd aangetroffen.¹³ Ook de site Beerse-Holleweg (verkaveling Schransdriesen III, CAI ID 151571) ten noorden van het onderzoeksgebied leverde een steentijdvondst op. Het gaat om enkele fragmenten van gepolijste bijlen uit het midden-neolithicum.¹⁴

Figuur 18: Overzichtskaart Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied
(<https://geo.onroerenderfgoed.be/>)

Er zijn heel wat archeologische waarden uit de metaaltijden gekend in de regio. Net ten oosten van het onderzoeksgebied, ter hoogte van de Mezenstraat 1 (CAI ID 154627), werden sporen van begraving aangetroffen die dateren op de overgang van de midden- naar de late bronstijd. Er werd onder meer een langwerpig, ovaal grafmonument geregistreerd met een greppel en daarrond een drievoudige palenkrans. Het bevatte centraal een crematiegraf met urne.¹⁵

Ook sporen van bewoning zijn talrijk. Op locaties CAI ID 163195, CAI ID 101013, CAI ID 151571, CAI ID 163170, CAI ID 157484 werd menselijke aanwezigheid in/vanaf de metaaltijden vastgesteld. Op de site Beekakkers (CAI ID 157484) werden nederzettingssporen uit de late bronstijd tot vroege ijzertijd aangetroffen. Het gaat om vier huisplattegronden, verschillende bijgebouwen en een waterput. Een

¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 158447, Den Hout 2 (geraadpleegd op 18 november 2016)

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 151571, Beerse – Holleweg (Verkaveling Schransdriesen III) (geraadpleegd op 18 november 2016)

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 154627, Mezenstraat 1 (geraadpleegd op 18 november 2016)

depot met twee intacte bronzen kokerbijlen en fragmenten van holle ringen, ter plaatse gebroken, werd gevonden in een paalspoor van een achtpalig bijgebouw. In een kuil vlakbij een ander bijgebouw werd nog een fragment van een bronzen bijl gevonden.¹⁶ Het onderzoek op locatie CAI ID 101013 leverde sporen op van twee midden-ijzertijdboerderijen en enkele bijgebouwtjes en een waterput die mogelijk ook tot deze periode behoorde.¹⁷ Op de aangrenzende site (CAI ID 151571) en bij een proefsleuvenonderzoek aan de Sijsjesstraat (CAI ID 163170) werden vondsten verzameld die eveneens wijzen op bewoning in de ijzertijd.¹⁸

Een paar eerder vernoemde locaties kennen een langdurige menselijke aanwezigheid. Zo werden op de site Beerse-Holleweg (Verkaveling Schransdriesen III, CAI ID 151571) enkele Romeinse scherven vastgesteld. Uit de vroege middeleeuwen werden er greppels gevonden. Daarnaast werden vijf percelen met een tiental plattegronden van bootvormige gebouwen en enkele bijgebouwen en waterputten onderscheiden. Ze behoorden mogelijk tot een drietal erven. De hoofdgebouwen vertonen een evolutie van bootvormen naar meer rechthoekige gebouwen en kunnen gedateerd worden in de volle middeleeuwen. Ze liepen vermoedelijk door tot in de 13de eeuw. Tenslotte werden er op de site nog enkele greppels en grachten geregistreerd uit de nieuwe tijd.¹⁹ Ook aan de Mezenstraat 1 (CAI ID 154627) werd een bootvormige gebouwplattegrond uit de volle middeleeuwen aangetroffen. Er werden ook oudere sporen gedetecteerd, die deel uitmaken van een driebeukige boerderij, een éénbeukige schuur, enkele vierpalige bijgebouwtjes en een waterput. Deze geïsoleerde boerderij wordt in de Karolingische periode gedateerd.²⁰ Ter hoogte van de Sijsjesstraat (Beerse – Busselen, CAI ID 163170) werden eveneens vondsten aangetroffen uit de vroege en de volle middeleeuwen.²¹

Archeologische waarden uit de middeleeuwen zijn verder nog vertegenwoordigd op locaties CAI ID 158447 en CAI ID 206801.²² Aan de Schransdriesstraat (CAI ID 181559) werd een 15de-eeuwse potstal, verschillende kuilen en enkele greppels blootgelegd. Naast enkele waterputten uit de nieuwe tijd werden bij een proefsleuvenonderzoek ter hoogte van de Kapelstraat (CAI ID 207256) ook sporen van middeleeuwse bewoning geattesteerd.²³ Een ander proefsleuvenonderzoek aan de Oostmalseweg, ten zuidoosten van het onderzoeksgebied (CAI ID 101061), leverde kuilen, paalkuilen en greppels uit deze periode op.²⁴

De oprichting van de Sint-Corneliuskapel (CAI ID 951962) gaat minstens terug tot de 15de eeuw. De oudste vermelding dateert van 1474. De kapel werd meermaals hersteld en verbouwd. Zo vonden volgens rekeningen in 1632-1634 vergrotingswerken plaats. Ook in 1672 werden er nog belangrijke werken uitgevoerd.²⁵

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 157484, Beekakkers (Verkaveling Akkerbeek) (geraadpleegd op 18 november 2016). Scheltjens *et al.* 2013.

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 101013, Beerse – Holleweg (Verkaveling Schransdriesen) (geraadpleegd op 18 november 2016)

¹⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 163170, Sijsjesstraat (Beerse – Busselen) (geraadpleegd op 18 november 2016)

¹⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 151571, Beerse – Holleweg (Verkaveling Schransdriesen III) (geraadpleegd op 18 november 2016)

²⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 154627, Mezenstraat 1 (geraadpleegd op 18 november 2016)

²¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 163170, Sijsjesstraat (Beerse – Busselen) (geraadpleegd op 18 november 2016)

²² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 158447, Den Hout 2 (geraadpleegd op 18 november 2016). Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 206801, Laakstraat - Hemelrijkstraat (geraadpleegd op 18 november 2016)

²³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 207256, Kapelstraat (geraadpleegd op 18 november 2016)

²⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 101061, Oostmalseweg 1 (geraadpleegd op 18 november 2016)

²⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 951962, Sint-Corneliuskapel (geraadpleegd op 18 november 2016)

Ten noordwesten van het onderzoeksgebied is de Corsendonckse hoeve (CAI ID 158447) gelegen. Deze hoeve is reeds te zien op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden van 1771-1778. De hoeve gaat dus minstens terug tot de 18de eeuw.²⁶

Bij onderzoek op de site Beerse-Holleweg (Verkaveling Schransdriesen, CAI ID 101013) werden paalkuilen en kuilen aangetroffen, die mogelijk een gedeelte van een driebeukig gebouw vormen. De sporen konden echter niet in verband gebracht worden met de ijzertijdboerderijen (zie boven) en zijn van onbepaalde datering.²⁷

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?

In de eerste plaats wijzen de reeds gekende archeologische waarden in de nabije omgeving van het onderzoeksgebied op het hoge archeologische potentieel van het terrein. Op basis van deze gekende archeologische waarden zijn binnen het onderzoeksgebied resten te verwachten uit de steentijd, de metaaltijden, mogelijk de Romeinse tijd, de vroege middeleeuwen, de volle middeleeuwen en de late middeleeuwen. Het gaat zowel om sporen van bewoning als van begraving.

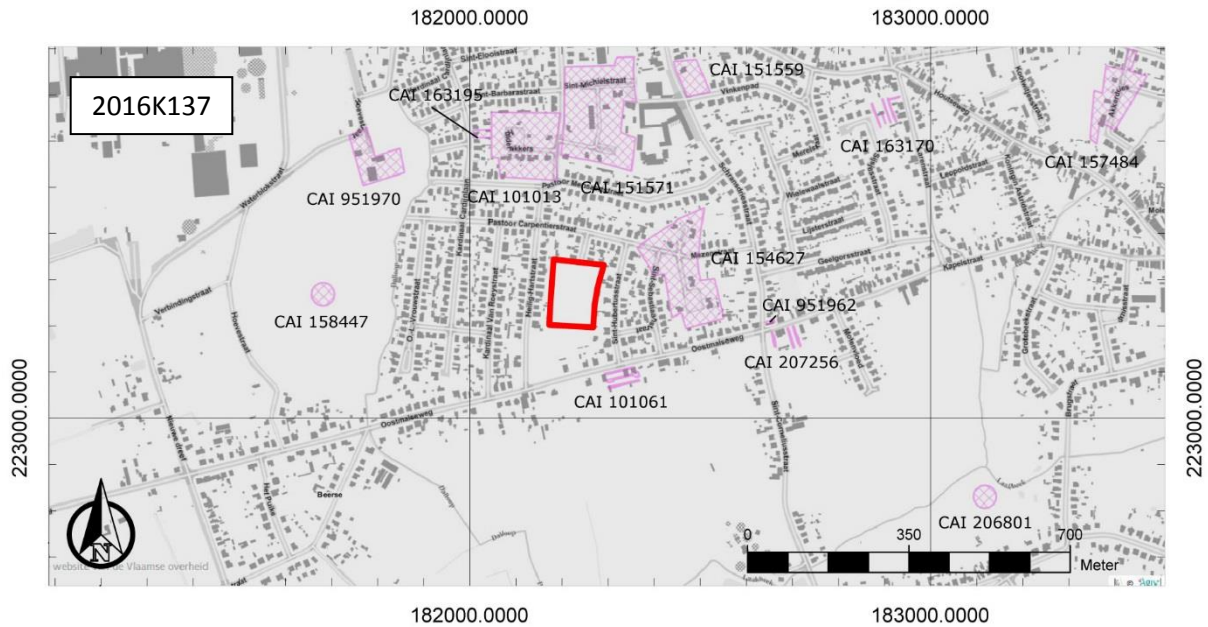
Dit hoge potentieel wordt onderstreept door de gunstige landschappelijke ligging van het terrein, op een hoger gelegen locatie in de nabijheid van verschillende waterlopen. Verder verwachten we op het terrein de aanwezigheid van een dikke antropogene humus A horizont. Dit wijst er op dat er een goede bewaring van het bodemarchief te verwachten is, met betrekking tot archeologische sporen. De vraag is echter of het bodemgebruik in het verleden ook mogelijks aanwezige steentijd artefactensites heeft verstoord. Deze vraag kan op dit moment nog niet beantwoord worden.

Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Aan de hand van historische kaarten en luchtfoto's weten we dat het terrein sinds de nieuwe tijd in gebruik geweest is als akkerland of grasland. Uit de nieuwe en nieuwste tijd verwachten we daarom enkel sporen gerelateerd aan het vernoemde landgebruik.

²⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 158447, Corsendonckse hoeve (geraadpleegd op 18 november 2016)

²⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 101013, Beerse – Holleweg (Verkaveling Schransdriesen) (geraadpleegd op 18 november 2016)

Figuur 19: Synthesekaart

Wat is de impact van de geplande werken?

Op het terrein wordt een verkaveling gerealiseerd van 24 loten voor woningen en zone voor sociale huisvesting. De zone voor sociale huisvesting voorziet in vijf wooneenheden, vermoedelijk zonder ondergrondse parking, maar dat ligt momenteel nog niet definitief vast. De woningen mogen onderkelderde worden. Dit betekent plaatselijk een grotere verstoringdiepte. De verkaveling wordt voorzien van wegnis. De aanleg van wegnis betekent een verstoring van ca. 55 cm diepte. De wegnis wordt geflankeerd door open grachten. Onder de wegnis wordt riolering voorzien op een diepte van ca. 2,00 à 2,50 m. Voor de riolering wordt een sleuf gegraven van ca. 1,00 m breed. De geplande bodemingrepen hebben een verschillende verstoringdiepte, die op dit moment nog niet voor alle geplande ingrepen vastligt. Verder dient in het kader van de geplande werken rekening gehouden te worden met de invloed van compactie. Daarom wordt het volledige bodemarchief als bedreigd beschouwd.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied een hoog archeologisch potentieel kent voor verschillende periodes. Gezien de geplande werken een negatieve impact zullen hebben op het aanwezige bodemarchief is bijkomend vooronderzoek nodig.

Veldprospectie is niet mogelijk omdat het terrein in gebruik is als grasland. Geofysisch onderzoek dient hoogstwaarschijnlijk gevolgd te worden door een andere onderzoeksmethode omdat het geen informatie kan aanbrengen over de datering van de gedetecteerde sporen. Landschappelijk booronderzoek is wel aangewezen om de bewaringstoestand van de bodem na te gaan, maar vooral ook om na te gaan of het terrein nog potentieel kent voor de aanwezigheid van steentijd artefactensites. Daaruit moet blijken of desgevallend een verkennend en een waarderend booronderzoek nodig zijn. Verder zal ook de uitvoering van een proefsleuvenonderzoek nodig zijn om de aanwezigheid, aard, spreiding en datering van archeologische sporen te onderzoeken.

2.4.6 Samenvatting gericht op een gespecialiseerd publiek

Het onderzoeksgebied blijkt een hoog archeologisch potentieel te kennen voor verschillende periodes. Deze verwachting is in hoofdzaak gebaseerd op de vele gekende archeologische waarden in de omgeving, maar ook de gunstige landschappelijke ligging. Ook de aard van de te verwachten

sporen is divers. In de omgeving zijn namelijk niet alleen sporen van bewoning aangetroffen, maar ook van begraving. Gezien het hoge archeologische potentieel en de verstorende impact van de geplande werken is bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

2.4.7 Samenvatting gericht op een niet gespecialiseerd publiek

In de omgeving van het terrein zijn reeds veel sites gekend. Op basis daarvan kent het terrein een hoog archeologisch potentieel. Gezien het hoge archeologische potentieel en de verstorende impact van de geplande werken is bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

3 Bibliografie

3.1 Publicaties

Bastiaens, J./J.M. Van Moernick, 1994: Bodemsporen van beddenbouw in het zuidelijk deel van het plaggenlandbouwareaal: getuigen van 17de-eeuwse landbouwintensivering in de Belgische provincies Antwerpen en Limburg en de Nederlandse provincie Noord-Brabant, *Historisch Geografisch Tijdschrift* 12.3, 81-90.

Bogemans, F., 2005: *Toelichting bij de quartairgeologische kaart. Kaartblad 2 - 8. Meerle – Turnhout*, Brussel.

Scheltjens, S./G. Bervoets/S. Hertoghs/S. Delaruelle, 2013: Bewoning uit de late bronstijd en de vroege ijzertijd aan de Beekakkers in Beerse, (*ADAK rapport 47*), Turnhout.

Van Doesburg, J./M. De Boer/J.H.C. Deeben, 2007: Essen in zicht. Essen en plaggendecken in Nederland. Onderzoek en beleid, (*Nederlandse archeologische rapporten 34*), Amersfoort.

3.2 Websites

Cartesius (2016)
<http://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2016)
<https://cai.onroerenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2016)
<http://dov.vlaanderen.be>

De Vaart Verjaart (2016)
<http://vaartverjaart.be/de-vaart-verjaart>

Forum Eerste Wereldoorlog (2016)
<http://www.forumeerstewereldoorlog.nl>

Geoloket Provincie Antwerpen (2016)
<http://geoloket.provincieantwerpen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2016)
<https://geo.onroerenderfgoed.be/>

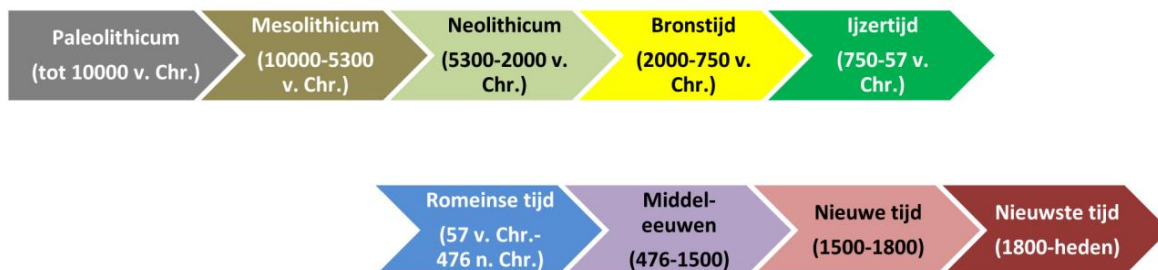
Geopunt Vlaanderen (2016)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2016)
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2016)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

4 Bijlagen

4.1 Archeologische periodes

4.2 Plannenlijst

Plannenlijst bureauonderzoek: projectcode 2016K137

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
1	Kadasterplan	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	16/11/2016
2	Topografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	16/11/2016
3	Bouwplan	Ontworpen toestand	1:1	Digitaal	23/11/2016
4	Bouwplan	Ontwerpplan wegenis	1:1	Digitaal	23/11/2016
5	Hydrografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	16/11/2016
6	Hoogtemodel	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving	1:1	Digitaal	16/11/2016
7	Doorsnede	Terreinverloop	1:1	Digitaal	16/11/2016
8	Tertiaire geologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	16/11/2016
9	Quartairgeologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	16/11/2016
10	Bodemkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	16/11/2016
11	Bodemgebruikskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	16/11/2016
12	Bodemerosiekaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	16/11/2016
13	Historische kaart	Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	16/11/2016
14	Historische kaart	Atlas der Buurtwegen	1:1	Digitaal	16/11/2016
15	CAI-kaart	CAI vondstlocaties	1:1	Digitaal	18/11/2016
16	Syntheseplan	Synthese van het bureauonderzoek	1:1	Digitaal	18/11/2016

4.3 Fotolijst

Fotolijst bureauonderzoek: projectcode 2016K137

ID	Type	Onderwerp	Vervaardiging	Datum
F1	Luchtfoto	Toestand terrein 2015	Digitaal	16/11/2016
F2	Luchtfoto	Toestand terrein 1971	Digitaal	16/11/2016